

Walvissen Vissers vormen nu de grote bedreiging voor gedecimeerde zeezoogdierpopulatie

Bultrug gaat altijd voor de spiering

De walvis bij Texel heeft het uitstapje naar onze kustwateren overleefd. Door de visserij loopt het lang niet altijd goed af met bezoekende zeezoogdieren.

Door René Didde

Honderden bultrugwalvissen heeft hij al gezien op zijn vele tochten op de Noordzee en de Atlantische Oceaan, maar op 10 mei kon Kees Camphuysen er zomaar eentje in zijn eigen 'achtertuin' observeren. In het Marsdiep, tussen Texel en Den Helder, liet de 12 meter lange kolos zich vier dagen lang uitgebreid bekijken.

'We konden het jonge dier dicht benaderen, en ik zag direct dat dit geen sip of gewond dier was', zegt zeebioloog Camphuysen, sinds 1992 werkzaam op het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) te Texel. 'Hij liet rustig water naar binnen gushen in een vloedstroom van 4 knopen. En twee uur later lag hij verderop in een andere stroming van dezelfde vloed te foerageren. Intelligent hoor, om dat stromingspatroon zo snel door te krijgen', zegt Camphuysen.

Weliswaar vertoonde het trage, 40 ton wegende zeezoogdier, dat tot de grootste walvissoorten behoort, niet zijn sierlijke sprongen, maar de onmiddellijk toegestroomde fotografen en cameralui konden de unieke rugvin zien en het gevaarte met open bek zien langszwemmen. Ook waren de baleinen te zien die in de bek van het dier hangen.

'Langs deze verticale hoornen platen perst hij water naar binnen om prooi uit het water te filteren. Zijn keel zwelt dan dankzij geribbelde plooiën tot een enorm aquarium', vertelt Camphuysen. 'Als de bak water met vissen en plankton vol is, perst hij onder grote druk het water er weer uit, waarna de prooi aan de baleinen blijft hangen en hij het maaltje met zijn tong naar binnen likt.'

De NIOZ-bioloog had ook de tijd om de stippen en krassen op rugvin en bult in kaart te brengen. 'Die stippen vertonen een uniek patroon, zeg maar de handtekening van het dier. Door onze uitgebreide waarneming zal dit exemplaar zeker in de catalogus komen waarin honderden bultruggen zijn beschreven. Zodat we hem herken-

De bultrug in het Marsdiep, mei 2007. Foto ANP

nen als hij later ergens anders opduikt. Of dood aanspoelt op het strand of verstrikt raakt en verdrinkt in een vissersnet.' Dat laatste bleef de dolende gast in het Marsdiep bespaard. Na vier dagen zwom hij rustig weg naar de Noordzee.

Gestikt

De walvis in het Marsdiep was al weer de vijfde bultrug die zich sinds 2003 liet zien in onze contreien, na een afwezigheid van 250 jaar.

Met die andere bultruggen liep het overwegend slecht af. Eentje bleek gestikt in een touw van een net, een andere overleefde de klap van een scheepsschroef niet. En het kalf dat met zijn moeder in december 2003 voor de kust van Scheveningen foerageerde, werd bronk in een net van een visser.

'Dat moet wel', zegt Camphuysen met onderkoelde woede, 'want we vonden het dier met afgesneden staart en andere afgehakte ledematen'.

Is er na 250 jaar afwezigheid sprake van een trend? Dwingt wellicht wijziging van de zeetemperatuur als gevolg van de klimaatverandering de walvis tot een nieuwe koers? Of gaat het, zoals wel wordt beweerd, beter met de walvissen zodat ze zich over een groter gebied verspreiden?

'Ach, ze noemen tegenwoordig alles een gevolg van klimaatverandering', broemt Camphuysen. En beter gaat het zeker niet met de walvissen. 'Wij hebben drie eeuwen lang fanatiek op de walvissen gejaagd, inclusief de bultrug. We hebben de Noord-Atlantische bultrugpopulatie, die oorspronkelijk uit 240 duizend exemplaren bestond, aan flarden geschoten. We

'We hebben de populatie, bultruggen aan flarden geschoten'

zitten hier tegenwoordig tegen een schamele restpopulatie aan te kijken die aan deze zijde van de Atlantische Oceaan nog uit enkele honderden exemplaren bestaat. Aan de oostzijde, aan de Canadese kant, zwemmen nog tienduizend van deze dieren. Laten we ze nog maar minstens enkele tientallen jaren hersteltijd gunnen', aldus de bioloog, die ook de hervatte jacht van IJsland en Noorwegen op andere walvissoorten verfoeit.

Hij vermoedt dat de dolende bultruggen, een beschermde soort waarop niet mag worden gejaagd, voorzichtig over de grens van hun leefgebied in het noordwesten van de Noordzee trekken, op zoek naar nieuwe biotopen met voldoende voedsel.

'Dat voedsel bestaat uit kleine vissoorten als haringachtigen en zandspiering. Vooral de zandspiering is een belangrijke prooivis

voor veel zeevogels en walvisachtigen. De stand van deze vis is door een combinatie van overbevissing en oceanografische veranderingen vanaf de jaren negentig sterk teruggelopen in de Noordzee', legt Camphuysen uit.

Walvissen zijn net als veel zeevogels ultraconservatief. 'Ze verlaten bekende gebieden slechts met tegenzin. Het kost ze namelijk veel tijd om de kennis op te bouwen die nodig is om in een vreemd gebied te leren foerageren en in te spelen op de voortdurende veranderingen in voedselaanbod in zee.

'Je ziet het ook aan gespecialiseerde zeevogels als de drieteenmeeuw, die voor broedsucces geheel is aangewezen op de zandspiering. In hetzelfde gebied als dat van de bultrug lijdt deze vogel in stilte. Hij kan net genoeg eten vinden om zelf in leven te blijven, maar te weinig om succesvol jon-

gen groot te brengen. Gelukkig kunnen deze meeuwen net als andere zeevogels tientallen jaren oud worden, dus hopelijk kunnen ze over jaren weer broeden. Mits de zandspiering zich herstelt.'

Het instorten van de zandspieringpopulatie is volgens Camphuysen ook de reden waarom de bruinvis, een dolijnachtige tandwalvis, zich na dertig jaar weer vaker voor de Nederlandse kust laat zien. 'De bruinvis verlegt zijn foerageergebied naar een leefgebied waar hij vroeger ook al voorkwam.' Mooi dat de soort terugkeert, maar er is wel een keerzijde aan de medaille.

Camphuysen, collega-onderzoekers en vrijwilligers turfden vorig jaar 550 dode bruinvisvissen. 'Zeker de helft daarvan is verdronken doordat ze in netten verstrikt raakten.'

Onverteerbaar

De bioloog hekelte vooral de opmars van de staandwant-visserij, een verticaal soort tennisnet met grote mazen, waaruit voor kleine walvissen en dolijnen geen ontsnappen mogelijk is.

'Deze bijvangst is onnodig doordat oplossingen voorhanden zijn, zoals het aanpassen van de netten of het produceren van afschrikwekkende geluiden. Maar de vissers ontkennen het probleem van de bijvangst van bruinvisvissen. Dat is onverteerbaar en triest, want visvangst en bescherming van de bruinvis kunnen gemakkelijk samengaan. Voor de grootste zeezoogdieren, zoals de baleinwalvissen, is het niet zinvol beleidsmaatregelen te nemen. Die dieren zijn eenvoudigweg te zeldzaam.'

Bizar eigenlijk, peinst Kees Camphuysen. 'Eerst heeft de mens deze ontzagwekkende dieren uitgemoord. Voor economisch gewin, maar ook omdat we de walvis een vraatzuchtig monster vonden dat onze vis opat.'

'Sinds 25 jaar willen we walvissen beschermen. Maar dat zijn vooral papieren maatregelen. Of we 'redden' ze op een belachelijke en pijnlijke wijze door op het strand aangespoelde dieren aan hun staart terug te slepen naar zee.

'Tegelijkertijd gaan we door met overbevissing met steeds grotere netten, waardoor er meer bijvangst ontstaat van walvissen en dolijnen. En ik zit als zeebioloog deze totaal door de mens beïnvloede ecosystemen te observeren om er iets natuurlijks aan te ontdekken.'